

Veileder

Slik varsler du Mattilsynet
ved grunn til mistanke eller sykdom
på akvatiske dyr

Innledning

Denne veilederen forteller deg hvordan og hvorfor du skal varsle Mattilsynet om sykdom på akvatiske dyr.

Målet er at du enkelt skal forstå hva som ligger i varslingsplikten, slik at du varsler Mattilsynet umiddelbart når det kan være fare for utvikling eller spredning av smittsom sykdom.

Veilederen er ikke rettslig bindende slik lov og forskrifter er det. Den forteller hvordan Mattilsynet mener kravene i lov og forskrifter skal forstås og praktiseres.

Alle har plikt til å varsle

Varslingsplikten gjelder for enhver.

Enhver inkluderer deg som utfører helsekontroll i et akvakulturanlegg, fiskehelsetjenester, eier eller røkter av oppdrettsfisk, grunneier eller fisker i en elv og en som undersøker prøver av fisk i et laboratorium.

Dette er kun eksempler. Plikten til å varsle gjelder alle og enhver dersom du får grunn til å mistenke sykdom.

Varslingsplikten for akvatiske dyr er presisert i ulike forskrifter for aktører innen oppdrett av akvakulturdyr (plikten i de to bestemmelsene i omsetnings- og sykdomsforskriften gjelder i tillegg enhver):

- [Akvakulturdriftsforskriften § 13](#)
- [Slakteriforskriften § 9](#)
- [Transportforskriften § 10](#)
- [Omsetnings- og sykdomsforskriften §§ 27 og 43](#)

All grunn til mistanke og påvisning av sykdom skal varsles

Mattilsynet skal varsles umiddelbart ved all grunn til mistanke og påvisning av smittsom, alvorlig sykdom. Uavklart forøket dødelighet i et akvakulturanlegg skal umiddelbart varsles til Mattilsynet.

Varslingen skal skje umiddelbart og for alle tilfeller som gir grunn til mistanke

Varslingsplikten din inntreer umiddelbart når du får grunn til å mistenke sykdom, og varsling skal skje uten forsinkelse.

Dette betyr at dersom du for eksempel undersøker fisk i et laboratorium og får grunn til å mistenke sykdom, kan du ikke la være å varsle selv om eieren av fisken også har plikt til å varsle. Du skal varsle umiddelbart og plikten din til å varsle faller ikke bort selv om også andre har varslingsplikt.

Hvis du velger å ikke varsle fordi tilfellet allerede er varslet, må du forsikre deg om at Mattilsynet faktisk er varslet for at varslingsplikten bortfaller. Har du for eksempel kopi av varsling som er sendt til Mattilsynet, er det ikke nødvendig å varsle samme tilfelle.

Gjør du nye funn eller undersøkelser som styrker mistanken eller kan bidra til diagnose i et tilfelle som allerede er varslet, skal du varsle på nytt. Varsling skal skje umiddelbart. Eksempel kan være en positiv PCR som blir styrket ved positive histopatologiske funn.

Dersom det for eksempel er for lite materiale til å foreta en subtypering eller sekvensering etter påvisning av SAV med PCR (positiv PCR) skal Mattilsynet likevel varsles.

Er du røkter eller eier av oppdrettsfisk skal du varsle Mattilsynet ved uavklart forøket dødelighet hos fisken. Ved økt dødelighet som kan komme av sykdom på fisken skal helsekontroll gjennomføres uten unødig opphold, slik at det avklares om det er sykdom. Har du grunn til å mistenke at fisken har en sykdom som er tatt inn på [listen over sykdommer](#) (unntatt lakselus), skal du varsle Mattilsynet umiddelbart. Er du for eksempel røkter og kjenner igjen symptomene på pankreassykdom på fisken i merden, skal Mattilsynet varsles umiddelbart, gjerne samtidig som du kontakter helsetjenesten.

Opplysninger som inngår i en anamnese eller sykdomshistorikk kan også utløse varslingsplikt, selv om prøvesvar ikke er positive. Du skal varsle dersom anamnesen gir grunn til mistanke om sykdom.

Mistenker du smittefare, skal du varsle selv om du ikke har full oversikt over smittestoffet.

Mistanke som oppstår på grunnlag av kartlegging av kontakter og smitteveier med tilknytning til et sykdomstilfelle, inkluderes i begrepet «grunn til mistanke» (epidemiologisk kartlegging av sykdomstilfeller).

Tilfellene og personene vi har nevnt her er eksempler. Alt som kan gi grunn til mistanke om alvorlig, smittsom sykdom skal varsles av enhver (et oppdrettsanlegg skal i tillegg varsle ved uavklart forøket dødelighet). Kravet til varsling er strengt. Formålet er å sørge for at myndighetene får kunnskap om mulig sykdom tidlig.

Slik varsler du

Rask varsling er det viktigste.

Varslingen kan skje via:

- E-post
- [Varslingsknappen](#) på Mattilsynets nettsider
- [Særskilt skjema](#) - Mistenkt sykdomstilfelle/skadegjører
- Kopi til Mattilsynet av laboratoriesvar som går til innsender eller oppdragsgiver
- Telefon 2240 00 00

Ved første mistanke om eller påvisning av [sykdommer på liste 1 og 2](#) ber vi deg ringe Mattilsynet i tillegg til å sende epost eller sende [skjema for mistenkt sykdomstilfelle](#) for å sikre at varslingen er registrert og forstått.

Skjema eller epost sikrer at varselet lagres, gir bedre kontroll med opplysningene i varselet og beviser at varslingsplikten er fulgt. Mistanke om eller påvisning av PD i antatt PD-frie områder bør varsles på tilsvarende måte.

Ikke send varsel til Mattilsynsansattes direkte-epostadresse dersom dette ikke er avtalt særskilt for tilfellet.

Send epost til relevant avdeling i Mattilsynets regioner. Listen finner du bakerst i veilederen.

Ved ofte forekommende sykdommer anbefaler vi deg å sende epost til relevant avdeling i Mattilsyn (se vedlegg 1) eller at du bruker [skjema for mistenkt sykdomstilfelle](#).

Dersom varslingen omhandler ny sykdom eller sykdom i et område der den vanligvis ikke er utbredt, ber vi deg sende kopi til Mattilsynets hovedkontor sin varslingspostkasse: hendelser@mattilsynet.no.

Varsling er viktig for å sette i verk tiltak som hindrer smittespredning

Formålet med varslingen er å sørge for at Mattilsynet får kunnskap på et tidlig tidspunkt, slik at vi kan vurdere om det skal settes i verk tiltak raskt som beskytter andre dyr og samfunnet mot smittespredning av sykdommer som kan gi store økonomiske og miljømessige konsekvenser.

Mattilsynet har helt andre muligheter til å sørge for smittebegrensning enn enkeltaktører.

Når Mattilsynet er varslet, vurderer vi forholdene og setter eventuelt i verk tiltak

Mattilsynet vil etter varsel vurdere forholdet. Resultatet av vurderingen og eventuelle undersøkelser kan føre til at vi setter i verk tiltak for å begrense og bekjempe smitte.

Dersom resultatet av Mattilsynets undersøkelser viser at det ikke er grunnlag for mistanke eller diagnose, informerer vi aktørene som resultatet har betydning for.

Manglende varsling kan straffes

Varsling er et viktig krav for å begrense smittespredning. Derfor kan du bli straffet med bøter eller fengsel dersom du ikke varsler Mattilsynet om dyresykdom som kan gi alvorlige samfunnsmessige konsekvenser.

Dette krever Matloven om varsling

[Matlovens § 6](#) krever at virksomheten og enhver annen umiddelbart skal varsle Mattilsynet «ved grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser».

[Sykdommer hos akvatiske dyr som er listeførte](#) kommer inn under Matlovens definisjon av «smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser».

Varslingsplikten gjelder også for nye sykdommer, endret forekomst av kjente sykdommer og kjente sykdommer hos nye arter som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser.

For [lakselus](#) gjelder særskilt rapporteringsplikt. Det er ikke umiddelbar varslingsplikt ved enhver påvisning av lakselus.

Varslingsplikten inntreffer samtidig med [Matlovens krav om å opptre aktsomt](#):

Enhver skal utvise nødvendig aktsomhet, slik at det ikke oppstår fare for utvikling eller spredning av smittsom dyresykdom. Levende dyr skal ikke omsettes, tas inn i dyrehold, flyttes eller settes ut når det er grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser.

Forarbeidene til matlovens § 6 slår fast at det ikke er nødvendig at du faktisk har mistanke for at plikt til å varsle Mattilsynet inntreffer. Det er nok at det foreligger forhold som gir grunn til mistanke. Det betyr at du skal varsle når det er slike forhold.

Ved forståelsen av grunn til mistanke skal det legges til grunn hva en burde ha hatt mistanke om på grunnlag av de forhold som gjør seg gjeldende i den enkelte situasjonen (Ot.prp. 100 (2002 – 2003). Eksempler på tilfeller som gir grunn til mistanke er tatt med i avsnittet *Varslingen skal skje umiddelbart og for alle tilfeller som gir grunn til mistanke*.

Kriterier for mistanke for listeførte sykdommer

[Sykdommene](#) har ulike kriterier for mistanke. Vi har tatt inn kriteriene for de aktuelle sykdommene i vedlegg 2 bak i veilederen.

Varsling av ny sykdom

Alle skal varsle Mattilsynet om tilstander som kan komme inn under definisjonen på nye sykdommer.

Med ny sykdom menes «*en nylig identifisert alvorlig smittsom sykdom som har potensial til å spre seg innen eller mellom populasjoner, f. eks. ved handel med akvatiske dyr og eller produkter av disse. Årsaken til sykdommen trenger ikke å være avklart. I begrepet ny sykdom inngår også en listeført sykdom som er identifisert hos en ny vertsart som ennå ikke er listeført som en mottakelig art*» (jf. omsetnings- og sykdomsforskriftens § 5 bokstav I).

Verdens dyrehelseorganisasjon OIE definerer “emerging disease” som “*a new infection resulting from the evolution or change of an existing pathogen or parasite resulting in a change of host range, vector, pathogenicity or strain; or the occurrence of a previously unrecognized infection or disease*”.

Referanser

- [Matloven](#) (Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.)
- [Akvakulturdriftsforskriften](#) (Forskrift 17. juni 2008 nr. 822 om drift av akvakulturanlegg)
- [Slakteriforskriften](#) (Forskrift 30. oktober 2006 nr. 1250 om slakterier mv. for akvakulturdyr)
- [Transportforskriften](#) (Forskrift 17. juni 2008 nr. 820 om transport av akvakulturdyr)
- [Omsetnings - og sykdomsforskriften](#) (Forskrift 17. juni 2008 nr. 819 om omsetning av akvakulturdyr og produkter av akvakulturdyr, forebygging og bekjempelse av smittsomme sykdommer hos akvatiske dyr)

Vedlegg 1: Varslingsliste - avdelinger og regioner i Mattilsynet

Navn	Epostadresse varslingspostkasse
Avdeling Agder	varsling.agder@mattilsynet.no
Avdeling Bergen og omland	varsling.bergen@mattilsynet.no
Avdeling Finnmark	varsling.finnmark@mattilsynet.no
Avdeling Gauldal	varsling.gauldal@mattilsynet.no
Avdeling Glåmdal og Østerdal	varsling.glomdalosterdal@mattilsynet.no
Avdeling Gudbrandsdal	varsling.gudbrandsdal@mattilsynet.no
Avdeling Helgeland	varsling.helgeland@mattilsynet.no
Avdeling Innherred og Fosen	varsling.innherredfosen@mattilsynet.no
Avdeling Midtre Hålogaland	varsling.midtrehalogaland@mattilsynet.no
Avdeling Mjøsområdet	varsling.mjosområdet@mattilsynet.no
Avdeling Namdal	varsling.namdal@mattilsynet.no
Avdeling Nordfjord	varsling.nordfjord@mattilsynet.no
Avdeling Nordmøre og Romsdal	varsling.nordmoreromsdal@mattilsynet.no
Avdeling Nordre Buskerud, Hadeland og Valdres	varsling.nbhv@mattilsynet.no
Avdeling Oslo, Asker og Bærum	varsling.oab@mattilsynet.no
Avdeling Romerike	varsling.romerike@mattilsynet.no
Avdeling Salten	varsling.salten@mattilsynet.no
Avdeling Sunnfjord og Sogn	varsling.sunnfjordsogn@mattilsynet.no
Avdeling Sunnhordland og Haugalandet	varsling.haugalandet@mattilsynet.no
Avdeling Sunnmøre	varsling.sunnmore@mattilsynet.no
Avdeling Søndre Buskerud	varsling.sondrebuskerud@mattilsynet.no
Avdeling Sør-Innherred	varsling.sor-innherred@mattilsynet.no
Avdeling Sør-Rogaland, Sirdal og Flekkefjord	varsling.srsf@mattilsynet.no
Avdeling Telemark	varsling.telemark@mattilsynet.no
Avdeling Troms og Svalbard	varsling.tromssvalbard@mattilsynet.no
Avdeling Trondheim og omland	varsling.trondheim@mattilsynet.no
Avdeling Vestfold	varsling.vestfold@mattilsynet.no
Avdeling Østfold og Follo	Varsling.ostfoldfollo@mattilsynet.no

Navn	Epostadresse varslingspostkasse
Region Nord	varsling.nord@mattilsynet.no
Region Midt	varsling.midt@mattilsynet.no
Region Stor-Oslo	varsling.stor-oslo@mattilsynet.no
Region Sør og Vest	varsling.sorvest@mattilsynet.no
Region Øst	varsling.ost@mattilsynet.no
Mattilsynets hovedkontor	hendelser@mattilsynet.no

Vedlegg 2: Kriterier for mistanke om listeførte sykdommer

Eksotiske sykdommer på akvatiske dyr som er ført på liste 1 eller 2 (Listeførte Eksotiske Sykdommer-LES):

Kriterier for mistanke er forskjellige for ulike sykdommer jf. [OIE Aquatic Manual](#) der disse kriterier er relevante:

- Påvisning av agens som er årsak til den aktuelle sykdommen (kausalt agens) ved hjelp av dyrking og identifikasjon, molekylærbiologiske metoder (f. eks. PCR), immunhistokjemi eller annen metode, eller
- Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til mottakelige dyr eller gruppe av dyr (fiskegruppe) med mistanke om den aktuelle sykdommen.
- Kliniske, patoanatomiske eller histopatologiske funn på akvatiske dyr som representerer et nytt og ukjent sykdomsbilde i Norge og som gjør at eksotiske sykdommer på liste 1 eller 2 ikke kan utelukkes.

Infeksiøs lakseanemi (ILA)

Det er varslingsplikt ved positiv PCR-test for ILAV (HPR-deletert ILAV). Positiv PCR-test for HPRO-variant av ILA-virus har til nå vanligvis ikke blitt vurdert som varslingspliktig etter Matloven (men spørsmål om varslingsplikt for HPRO blir utredet).

Kriterier for mistanke om ILA:

- Obduksjonsfunn eller histopatologiske funn som tyder på ILA med eller uten kliniske funn, eller
- Påvisning av ILA-virus (HPR-deletert) ved hjelp av immunhistokjemi (IHC), RT-PCR eller virusdyrking, eller
- Overføring av levende laksefisk når det er grunn til å mistenke ILA i fisken ved tidspunkt for overføring, eller
- Der undersøkelser avdekker andre epidemiologiske forbindelser til ILA-mistenkte anlegg eller anlegg der ILA er påvist.

Pankreassykdom (PD)

Kriterier for mistanke:

Påvisning av SAV med PCR eller dyrking, kliniske eller patologiske forandringer forenlig med PD, eller påvisning av antistoff mot PD (serologi).

Bakteriell nyresykdom (BKD)

Kriterier for mistanke om BKD:

- Obduksjonsfunn som tyder på BKD sammen med histopatologiske funn som tyder på BKD, eller
- Påvisning av *R. salmoninarum* ved hjelp av dyrking, immunhistokjemi eller PCR, eller
- undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om BKD.

Furunkulose

Kriterier for mistanke:

- Påvisning av *A. salmonicida subsp. salmonicida* ved hjelp av dyrking eller immunhistokjemi, eller
- Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om furunkulose.

Systemisk infeksjon med *Flavobacterium psychrophilum* hos regnbueørret

Kriterier for mistanke:

- Dyrking og isolasjon av *F. psychrophilum* med genetisk karakterisering og en helhetlig vurdering av epidemiologiske kunnskaper fra sykdomsutbrudd med ulike stammer, eller
- Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til regnbueørret eller regnbueørret-fiskegruppe med systemisk infeksjon med *F. psychrophilum* (eller mistanke om systemisk infeksjon med *F. psychrophilum*).

Nodaviriose (VNN/VER)

- Påvisning av nodavirus ved hjelp av virusdyrking, immunhistokjemi eller molekylærbiologiske metoder, eller
- Funn av karakteristiske patologiske forandringer i nervevev eller

- c) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om furunkulose

Francisellose

Kriterier for mistanke:

- a) Dyrking og isolasjon av *Francisella noatunensis subsp. noatunensis* ved hjelp av dyrking, immunhistokjemi eller PCR, eller
- b) Undersøkelser avdekker epidemiologiske forbindelser til fisk eller fiskegruppe med mistanke om francisellose.